

INBLICK I LANDET SOM INTE FINNS:

Ljusning på gammalt slagfält

Nästa fredag, 1 februari, är det precis tre århundraden sedan kalabaliken i Bender inträffade. Annika Stacke, gruppleddare för Folkpartiet i Växjö, åkte till Bender – beläget i landet som egentligen inte existerar.

TEXT & FOTO ANNIKA STACKE

KALABALIKEN I BENDER är idag intressant av två skäl. Dels inträffade den händelse som benämns Kalabaliken den 1 februari för exakt 300 år sedan. Och dels ligger Bender i ett land som faktiskt inte finns.

Efter det förödande nederlaget mot ryssarna i Poltava 1709 flydde Karl XII med resterna av sin armé till det osmanska riket. Här – och närmare bestämt utanför borgen i Bender – kom den svenske kungen med sitt följe på cirka 1500 man att tillbringa flera år som "gäster" hos den turkiske sultanen Ahmed III.

Efter en allt mer tilltagande irritation hos värdarna över den svenska närvaron, mynnande det hela ut i en militär sammanstötning den 1 februari 1713, där turkarna skulle köra ut Karl

Moldavien ligger inklämt mellan Rumänien i väster och Ukraina i öster. Det orange fältet är utbrytarrepubliken Transnistrien.

XII och hans folk, kallad Kalabaliken i Bender. Kalabalik kommer från ett turkiskt ord som betyder folksamling, men på vårt språk har ordet fått innebörden av tumultartad strid.

I DAG LIGGER Bender inte längre på turkiskt territorium – det ligger i ett land som inte finns! De jure ligger Bender nämligen i Moldavien. Men de facto har inte den moldaviska administrationen någon kontroll över Bender och det smala landsområde mellan Moldavien och Ukraina som i dag kallas Transnistrien.

Vid Sovjetunionens upplösning 1991 blev den moldaviska republiken självständig. Den huvudsakliga befolkningen i västra delen av landet talar rumänska, och man började vända blicken mot

Rumänien. Detta var dock inte den ryskspråkiga populationen öster om floden Dnestr (eller Nistru) det minsta intresserad av.

Helt sonika utropade man därför en egen republik, Pridnestrovskaja Moldavskaja Respublika (PMR; i kortform: Pridnestrovie), eller – som området kallas av det relativt lilla antal svenskar som över huvud taget hört talas om det – Transnistrien.

Militär hjälp fick de ryskspråkiga separatisterna av den sovjetiska 14:e armén. Strider utbröt, och antalet stupade, inklusive civila dödsoffer, uppgick till omkring 1500. Det går vilda rykten om att området vid Sovjetunionens upplösning var en central plats för smuggling av allehanda föremål, inklusive kärnvapen.

Minnet av den svenske kungen lever kvar i området.

SEDAN TIDIGT 1990-TAL är Transnistrien en självständig "stat", med cirka 800 000 invånare. Territoriet är dock inte erkänt av någon suverän nation, men i praktiken hållet om ryggen av Ryssland. Största delen av befolkningen har ryska pass, trots att området inte är rysk mark. Men när man tittar på kartan och ser Moldavien inklämt mellan Ukraina och Rumänien är det inte svårt att förstå varför ryssarna har intresse av att stå på god fot med transnistrierna.

Hammaren, skäran och den femuddiga stjärnan – alltså de gamla sovjetiska insignierna – figurerar än i dag på utbrytarrepublikens

SVENSKLÄGRET Utsikt från borgen i Bender mot floden Dnestr. Det svenska lägret låg utanför den turkiska borgen.

SKADAD KUNG I Benderborgens museum finner man denna målning av den svenske kungen, avbildad med bandaget över såret av den blykula han fick i foten i Poltava.

KOMMUNISTSYMBOLER På Transnistriens "statsvapen" avbildas de gamla sovjetiska insignierna hammaren, skäran och den femuddiga stjärnan.

vapen. Trots detta råder marknadsekonomi, och Transnistrien har ett flerpartisystem. Egen valuta har man, som – föga förvånande – heter rubel. De högsta tjänstemännen i administrationen har tidigare varit förklarade persona non grata (icke önskvärda) i EU, men efter ett byte på presidentposten har restriktionerna, i varje fall tillfälligt, lättats upp. President Jevgenij Sjevtjuk hade nämligen gått till val på större öppenhet och mindre korruption, något som väljarna uppenbarligen belönade.

FORMELLT SETT RÅDER fortfarande krigstillstånd mellan Moldavien och utbrytarrepubliken. En säkerhetszon är upprättad mellan de båda, bevakad av moldavisk, ukrainsk och rysk militär. Skärmytslingar inträffar ändå allt emellanåt.

Här, i Transnistrien, ligger Bender. Tillsammans med en av mina söner fick jag tillfälle att besöka området sommaren 2012. Med hjälp av rekommendationsbrev utfärdade av olika inflytelserika svenskar, fick vi till och med officiell journalistackreditering. Det gav oss möjlighet att fritt röra oss, filma och fotografera i ett av vår världsdels allra mest stängda, gåtfulla, okända – och ökända(!) – områden.

IN- OCH UTRESOR ur Transnistrien, liksom vistelsetid för utlänningar, är strängt reglerade. Vi var beredda på man skulle fråga efter mutor,

men det slapp vi – sannolikt är man angelägen om att få ett gott rykte utomlands.

Det var alltså här som den svenske kungen för 300 år sedan befann sig. Flera minnesmärken finns uppsatta, och hos befolkningen är man väl medveten om den svenske regentens vistelse i trakten.

Tidigt 1700-tal var ju området osmanskt territorium, och egentligen snyltade nog den svenske kungen rätt ordentligt på sina värdar. Ett gemensamt intresse hade de dock i att hålla den ryska björnen stängd. Men troligen drog sultanen och hans underlydande en lättnadens suck då "Järnhuvudet", som turkarna kallade den svenske kungen, och hans mannar så småningom – efter fem år – begav sig norröver.

DÅ HADE EN av militärhistoriens allra mest udda händelser – Kalabaliken i Bender – blivit inskriven i annalerna. Idag är Bender och Transnistrien kanske det allra mest udda landsområdet i hela Europa. ➡